

BOSNALI DİVAN ŞAİRLERİNDE MAHALLİLEŞME

"Mahallîleşme" Process in Poetry of Bosnian Divan Poets

Alena ÇATOVIÇ*

Özet: Osmanlı edebiyatında mahallî konuların, Türkçe deyim ve atasözlerinin kullanılmasıyla ortaya çıkan bir süreç olarak değerlendirilen mahallîleşme son zamanlarda bilim çevrelerinde çok tartışılan bir konu olmuştur. Osmanlı edebiyatı üzerinde çalışan bilim adamlarının ulaştıkları genel sonuç, özellikle Osmanlı İmparatorluğu gibi çok dilli ve çok kültürlü bir devlet içinde millî bir dilin yaygınlaştırılması fikrinin eksik ve tartışılır olduğunu göstermektedir. Her ne kadar mahallîleşme süreci şiirde görülse de şairin öz Türkçe arayışı içinde olduğunda ısrar edilmesi anakronik bir yaklaşımdır ve bu olgu mahallîleşme sürecinin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Bu süreç, Bosnalı Divan şairleri dahil olmak üzere Osmanlı İmparatorluğunun farklı bölgelerinden gelen şairlerde dikkat çekmektedir. Bu çalışmada Sâbit, Mezâkî, Osman Şehdî ve Hâtem gibi Bosnalı şairlerin eserleri, yerel konu ve deyimleri kullanmaları, yerel olay ve yer adlarına gönderme yapmaları bakımından incelenmektedir. Bu araştırma, Osmanlı edebiyatında farklı kökenlerden şairlerin aktüel olan edebî süreçlerden haberdar olduklarını ve içinde yer aldıklarını göstermektedir. Dolayısıyla, Osmanlı şiirinin değişik bölgelerden gelen şairlerin edebî ürünlerinin bir bütünü olarak algılanabileceğini ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Bosnalı Divan şairleri, mahallîleşme, yerel konular, atasöz ve deyimler

Abstract: `Mahallîleşme` is a name for a process of localization of Ottoman literature through employing purified Turkish language as well as local proverbs and topics. As such it has become lately a matter of interest and discussion in the literary circles and among the Ottoman Studies experts. A result from such an interest is a general conclusion that divulgence of a national language, specific to one nation only, in a multi-cultural and multi-language state such as Ottoman Empire cannot be accepted as well founded. In spite of the evident presence of local topics and language in the Turk poets' work it would be anachronous to understand this fact as a search for national language but it should rather be perceived as a part of a wide spread mahallîleşme process. Such a trend could also be observed in the poetry from different parts of the Ottoman Empire, including Bosnia. In light of the aforementioned, this paper analyses the poetry of Bosnian poets such

*. Doç.Dr., Sarajevo Üniversitesi, Felsefe Fakültesi, Şarkiyat Filoloji Bölümü, alenacatovic@yahoo.com

as Sâbit, Mezâkî, Osman Şehdî and Hâtem from the aspect of their using local topics and expresions, as well as referrences to local places and events. Its goal is to show that the development of trends in Ottoman poetry can be perceived as a common process encompassing the empire as whole in which poets of different origin were creating their poems being well aware of and embracing the contemporary trends.

Key words: *Bosnian Divan poets, local topics, local phrases and expressions*

Giriş

Mahallîleşme, Türk edebiyatı araştırmacılarına göre öncülere 15. yüzyıla, son temsilcileri ise 20. yüzyıla kadar giden, mahallî dile ve konulara öncelik veren bir hareket olarak değerlendiriliyor. Fuat Köprülü başta olmak üzere bir çok Türk araştırmacı mahallîleşmenin bir boyutunu oluşturan Türkî-i Basit hakkında yazmıştır. Ancak Türkî-i Basit'i adlandıran Fuat Köprülü'nün¹ millî dil ve edebiyat fikri üzerine kurulu görüşü ve böyle bir hareketin olup olmadığı son zamanlarda bilim adamları tarafından sorgulanmaktadır. Hatice Aynur, ' Türkî-i Basit Hareketini Yeniden Düşünmek' adlı makalesinde Köprülü'nün objektif davranmamış olduğunu, çizgisel bir süreç içinde görüşüne uygun şairleri, yazarları ve eserlerini seçmiş, diğerlerini ise dışlanmış olduğunu söylüyor. Halbuki tezkire yazarları, şairlerin sade Türkçeyle yazmaları kendi tercihleri olarak değil, şairlik yeteneklerinin olmayışı olarak değerlendiriyor.(Aynur, 2009: 39-41)

Her ne kadar Türkî-i Basit akımının varlığını savunan ünlü Türk edebiyatı araştırmacıları, Köprülü'nün görüşünü destekler, tekrarlar ve örneklerle zenginleştirirlerse de son dönemde yapılan araştırmalar böyle bir hareketin bilinçli olarak yürütülmediğine işaret ediyor. Nitekim, Walter Andrews, *Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı* adlı kitabında Türkî-i Basit akımının 16. yüzyılda 'Türk millî ruhunun' yabancı bir edebiyat geleneğine başkaldırısı olarak niteledirilmesini anakronistik bir yaklaşım olarak değerlendirmektedir. Metnin devamında Andrews, Köprülü'nün, sonra da Banarlı, Björkman ve Kocatürk gibi Türk edebiyatı araştırmacılarının söz konusu akıma yaklaşımlarını şu şekilde eleştiriyor: 'Şu var ki, *Türkî-i basit*'in inceleniş şekli, böyle bir akımın yarattığı meselelerin ele alınmasını sağlayamamıştır,'(Andrews, 2000: 76)

Bu bağlamda Ziya Avşar, çalışmalarında, Türkî-i Basit'in, atasözlerine, deyimlere ve konuşma diline yer vererek mahallîleşme hareketine bağlı bir kol

¹ Bu hareketi adlandıran Fuat Köprülü, 1921'de yayınladığı 'Millî Edebiyatın İlk Mübeşşirleri'makalesinde bundan ilk defa söz eder, sonra da *Millî Edebiyatın İlk Mübeşşirleri ve Divân-ı Türkî Basit* adlı kitabında daha ayrıntılı ele alır.

olarak ortaya çıkmış olduğunu söylüyor. (Avşar, 2009: 20-21) Ahmet Mermer, ‘Türkî-i Basît’e Yeni Bir Bakış’ adlı makalesinde benzer bir görüş sergilemekte ve Türkî-i Basît’in bir akım olmadığını, mahallîleşmenin bir yansıması ve şairlerin teşbih unsurlarının daha çok yerli olduğunu söylemekte. Mermer makalenin devamında özellikle Rumeli kökenli olan Divan şairlerinin dilde ve imajda sadeliğe daha çok ehemmiyet verdiklerini vurguluyor. (2009: 275)

Bu çerçevede Rumeli kökenli Bosnalı Divan şairlerinin şiirlerinde Mahallîleşme’nin ne şekilde geliştiğini incelemek aydınlatıcı olacaktır. Ancak böyle bir değerlendirme yapmadan mahallîleşmenin tanımını ve özelliklerini saptamak gerekir. Şener Demirel’e göre, mahallîleşmenin belli başlı özellikleri şunlardır:

1. Atasözü ve deyimlerin kullanılması
2. Halk tabirleri ve mahalli söyleyişlerin şiire girmesi
3. Günlük ve sıradan olayların şiirin konusu haline gelmesi
4. Özellikle mesnevi konu ve kahramanlarının mahalli çevreden alınması.

(Demirel, 2009: 295)

Demirel, aynı makalede mahallîleşme hareketinin 17. yüzyıldaki gelişmesinden bahsederken Bosnalı şair Sabit’in şiirinin özelliklerine dikkat çekmekte: “Bu süreç XVII. yüzyılda Nev’î-zâde Atâyî ve Sabit gibi şairlerin özellikle mesnevilerinde gerek yerli konuların işlenmesi ve yerli malzeme tercihleri bakımından, gerekse kullandıkları dil ve söyleyişteki tasarrufları sayesinde daha rasyonel bir karakter kazanmıştır.”(2009:295)

Mahallîleşme süreci diğer Bosnalı şairler arasında Sâbit’de görüldüğü kadar belirgin değildir. Kimi şairler bu sürecin tamamen dışında kalır, kimilerinde ise mahallîleşme sadece kısmen görülür. Örneğin Fevzî Mostarî adlı şair 17. yüzyılda İran klâsiklerini izlemeye devam ederken, aynı yüzyıl şairi olan Meylî tarihleriyle çevresindeki olayları kaydetmektedir. (Ramić, 2004:93-94) Divanları elimize ulaşmış olan Bosnalı şairler arasında mahallîleşme sürecinin özellikleri tam anlamıyla Alaeddin Sabit, Mezâkî, Osman Şehdî ve Ahmet Hatem’de görülmektedir.

Alaeddin Sabit

Alaeddin Sabit, Bosna’nın Użice (Özice) kasabasında doğmuştur. 17. yüzyıl sonlarında ve 18. yüzyıl başlarında yaşamıştır. Önce memleketinde, daha sonra İstanbul’da eğitim görmüş, kadılık ve müftülük yapmıştır. Divanının yanısıra mesnevi şeklinde yazmış olduğu birçok eseri vardır: *Zafer-nâme*, *Edhem ü Hü mâ*,

Berber-nâme, Dere-nâme, Amr-i Leys, Hadis-i Erba'in Tercüme ve Tefsiri. Başlıklarından görüldüğü gibi Sabit'in mesnevilerinin çoğu, yerel konu ve kahramanları konu edinmekte. Örneğin *Derename* 'de, Ruscuk'da hilekâr, yalancı ve kadın düşkünü olan Söz Ebesi lakabıyla bilinen bir kişinin hikayesi, ya da benzer bir şekilde *Berbername* 'de Çorlu'da bir berber çırağının başından geçen olaylar anlatılmaktadır. (Kadrić, 2006: 27-29)

Sabit, şiirlerinde atasözü, halk tabiri, günlük konuşma dili öğelerini sık sık kullanmıştır. Şiirlerinde Mahallî deyimler ve halk ağzından alınmış kelimelerin yanı sıra klasik şiire hiç yakışmayacak kelimeler de vardır. Turgut Karacan, şair hakkında yazdığı tezinde, Sabit'in en ciddi manzumelerinde bile, aniden insanı şaşırtan ve hayrete düşüren kelimelere tesadüf etmenin mümkün olduğunu nakleder. Çoğu zaman, *balgam, gübre, uyuz* gibi tuhaf ve basit olarak değerlendirilebilecek kelimeleri bulmak mümkündür. (Karacan, 1991: 63) Sabit'in geleneğin dışına çıkan söz dağarcığı ve estetiği aşağıdaki beyitlerde görülebilir:

Piyâz-ı bedr ile milh-i nucûmı hâna koyup
Ta'ayyüş itmede bir baş soganla çarh-ı hasis
Dimişsüz kaluruy ister piyâz-ı ter nevâl olsun
Begüm biz ol piyâza kalmazuz kat kat helâl olsun (Karacan, 1991:68)

Ancak Sâbit'in klasik şiire kazandırdığı farklı söz dağarcığı ve içerik her ne kadar anlatım eksikliği olarak değerlendirilebiliyorsa da, bunu bir yenilik olarak görmek mümkündür. Ali Fuat Bilkan 'Mahallî Üslup' yazısında Sâbit'in Divan şiirine getirdiklerini şöyle vurguluyor: 'Onun şiirlerinde atasözü ve deyimleri başarıyla kullanması ve halk tabirleri ile mahallî ifadelerle yer vermesi, Türk şiirinde önemli bir yeniliktir.' (Bilkan, 2007: 282)

İçerik açısından şiirlerine bakıldığı zaman Sâbit'in kasidelerinde devrin önemli târihî olaylarına geniş yer verdiği görülür. Kırım Hanı Selim Giray için yazdığı kasidede zaferinden dolayı onu kutlar. Ruslarla yapılan bu savaşı, mübalağalı bir şekilde anlatan Sâbit mahallî yer isimlerine sıkça başvurur. Örneğin Selim Giray'ın üç ayda iki zafer kazanıp, Üsküp'e gelişi şu beyitte anlatılır:

İnân-ı azmini atf itdi sonra Üskübe
Elinde hançer-i nusret belinde tığ-ı cihâd (K7/38)

Sabit'in diğer şiirlerinde de Balkan coğrafyasının yer adları geçmektedir. Bosna'da iken yazdığı, Vezir-i azam İbrahim Paşa övgüsünde, yine Ruslarla yapılan savaşa göndermelerde bulunmakla birlikte, İbrahim Paşa'nın Bosna ve havalisindeki düşmanı da perişan ettiğini söylemektedir:

Nuhistin âyet-i te'yid-i kudsidür ki kahr itdi
Diyâr-ı Bosna serhaddindeki küffar-ı magrûrı (K 21/22)

Mezâkî

Şairin şiirlerinde sık sık aktüel olaylara ve kişilere gönderme yapması çağdaşları olan diğer Bosnalı şairlerde görülen bir yaklaşımdır. Sabit'in çok değer verdiği ve şiirlerine tahmisler yazdığı, Mezâkî mahlasıyla bilinen şair, Bosna-Hersek Çayniçe kasabasında doğmuştur. Mezâkî, İstanbul'a gelip Enderun'da birçok paşanın maiyetinde görev yapmıştır. Kendisi Mevlevî olup Arzî Dede gibi devrin meşhur Mevlevî şeyhleriyle sohbetlerde, şiir meclislerinde bulunmuştur. Şair, 1676 yılında İstanbul'da ölmüş ve Galata Mevlevîhânesi'nde defnedilmiştir.(Mermer, 1991:19-25)

Şiirlerinin mahallî karakteri özellikle yer adlarına yaptığı göndermelerde görülüyor. Mezâkî'nin Divan'ında mekan olarak, klasik şiirde bulunan ve mazmun duruma gelen Çin, Hint, Mısır, Bedahşân, Bağdad, Haleb, Şam, Hicaz gibi yerlerin yanı sıra Rum ile İstanbul önem kazanmaktadır.

Ey Mezâkî Mısır u Şâmı seyr idüp şimdi gönül
Ârzû-mend-i temâşâ-yı diyâr-ı Rûm olur (G 198/6)

Şairin odak noktasının Rumeli olduğu aşağıdaki beyitte de görülüyor, ancak somut olarak İstanbul'un mahallî mekanlarına da göndermede bulunuyor:

İdüp Rûm illerün zevkin Mezâkî sâde-rûlarla
Gönül ne meyl-i İstanbul ne fikr-i Üsküdâr eyler (G 126/9)

Mezâkî'nin İstanbul'un semtlerini konu edinen şiirleri mahallileşme süreci açısından çok önemli olmakla beraber, şiirlerinin diğer özelliklerini de bu süreç çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Mezâkî hakkında tez yazan Ahmet Mermer, şuh söyleyiş bakımından Bosnalı şairin şiirlerinde Nedim'e zemîn hazırlayan ifâdelerin bol sayılabilecek ölçüde bulunduğunu söylemektedir. Örneğin Mezâkî:

Mezâkî hüsn-i hûbân-ı Sitanbul'a nazîr olmaz
Güzellerde letâfet lutf-ı âb u hâkdandur hep (G 26 /8)

der, 18. yüzyılda da Nedîm şöyle söyleyecektir:

Bak Sitanbulun şu sâdâbâd-ı nev-bünyânına
Âdemin cânlar katar âb ü hevâsı canına (Mermer,1991: 144)

17. yüzyıl Bosnalı Divan şairlerinde görülen mahallîleşme süreci 18. yüzyılda da devam etmektedir. Divan edebiyatı araştırmacılarına göre, 18. yüzyılda mahallî konular ve günlük yaşayış edebiyata daha çok girmiştir. Edebî eserlerde yerleşme, özellikle edebiyatın halk zevkine yaklaşmasıyla görülmektedir. Mahallîleşme süreci, kullanılan nazım şekillerine de yansımıştır. Lale Devrinin büyük şairi Nedim'in divan edebiyatına yerleştirdiği şarkı türü bu dönemde çok rağbet görmüştür. Bosnalı Divan şairlerinin şiirlerinde bu akımın etkisi olarak şarkı nazım şekillerini kullandıklarını görmek mümkündür.

Osman Şehdî, Ahmet Hatem

Mahallîleşme açısından 18. yüzyıl Bosnalı şairlerden özellikle Osman Şehdî ve Ahmet Hatem adındaki oğlunun şiirleri dikkat çekmektedir. 1680 yılı civarında Bosna Sancağı içinde olan Akova kasabasında doğmuş olan Osman Şehdî, Divan-ı Hümayun kalem memuru olarak görev yapmıştır. Saraybosna'da çok zengin bir kütüphane kurmuş olan Osman Şehdî bir Divan bir de *Sefaret-nâme* yazmıştır. Divan'ının da ki şiirlerin çoğu tarih manzumesidir. Özellikle İbrahim Paşa'nın imâr faaliyetlerine, çeşme, sebil, köşk ve eğlence yerlerine manzum tarihler düşürmüştür. Osman Şehdî, 18. yüzyılda Mahallîleşme Cereyanı'nın en büyük temsilcisi olan Nedim'den etkilenmiştir. Tarihi manzumeleriyle Nedim'e nazire yazan şair, yine tarih manzumelerinde değişik bir tarz oluşturmuştur. Nedim'in Sultan Abdülhamid'in vilâdetine söylediği tarihe eş değerde bir tarih manzumesini yazmıştır. (Bayındır, 2008: 4-17)

Şehdî'nin mahallîleşme akımından etkilendiğini gösteren, mahallî özellik taşıyan deyimler ve atasözleri Divan'ında önemli yer tutar.

Dâ'imâ eylemekte bezl-i umûm
Neme lâzım diyüp komaz mahrûm (136/6)

Agzımı bile açmaz sözi ol gonca-fehmin ne
Bil-lâh bilinmez (109/5)

Şeyda Bayındır, Şehdî konusundaki yüksek lisans tezinde şairin uzun terkipler kullansa da dilinin sade ve anlaşılır biçimde, günlük konuşma diline son derece yakın olduğunu söylemektedir. (2008: 21) Şiirlerinde yerel deyim ve konuşmalara yer verdiğini, tamamen halkın pazar alışverişinde kullandığı kelimelerle dolu aşağıdaki beytler göstermektedir:

Kaçan kim tâze turfanda hıyâr oldukda âmâde
Olur parmak hisâbı üzre râyic zîr u bâlâda

Sanasın çihânı yüzünde bu cân otıdır güyâ
İdermiş ceyb-i ma'kûsunda pinhân anı dildâde

Görürsen sonra turpuna çıkış ey nâib-i es'âr
Bahâya çıkdı dirler şalgâm u pancarı gördün mü (75/4)

1769 yılında vefat eden Osman Şehdî'nin hayattayken kaybettiği oğlu Ahmet Hatem, Bosna Sancağında bulunan Akova'da doğduğu için Akovalızade olarak bilinir. Babasının teşvikiyle ilme büyük ilgi gösterir. Sonra da müderris ve kadı olarak görev alır. Yenişehir-i Fener'de görev yaparken 1754 vefat etmiştir. (Varışoğlu, 1997: 4-7)

Ahmet Hatem'in Divanında Sebki Hindî üslubuyla yazılmış şiirlerinin yanı sıra, şarkı nazım şekliyle yazılmış şiirleri dikkat çekicidir. Şarkıları arasında özellikle 'Sendedir dîvâne gönlüm sendedir' redifli şiiri, dönemin zevk ve eğlence içinde geçen yaşantısını yansıtarak zamanında çok rağbet görmüştür.

Seyr-i bâğ itmez gülistân istemez
Sendedir dîvâne gönlüm sendedir
'Andelîb-i hoş-hevâ-hân istemez
Sendedir dîvâne gönlüm sendedir

Zîb-i gûş itmez nevâ-yı neyzeni
'Aynına almaz hezâr-ı gülşeni
Merdüm-i cânım seni gözler seni
Sendedir dîvâne gönlüm sendedir (Ş 1)

Şarkı, Bosnalı Divan şairleri arasında nazım şekli olarak sadece Hatem'de bulunabilir. Yukarıdaki hem biçim hem de içerik açısından halk zevkine uygun şarkının yanı sıra, her beytinde birer klasik Türk müziği makamına gönderme yapılan Hatem'in Divan'ındaki ikinci şarkı, şairin sanat ve marifetini gösterme bakımından önemlidir. Söz konusu şarkının çok anlamlı ve farklı okumalara açık olduğunu aşağıdaki beyitler göstermekte:

Ruhun reşk-âver-i mihr-i **hicaz**-i tâbiş-efzâdır
Nesîm-i gülşen-i hüsnün sabâ-yı **evc**-bahşâdır
Dir isem râst-i kârım ol **nühüft**-i hande-i nâzun
Usûl-ı zülf-i çenber-**bestesi** bir nakş-ı ra'nâdır (Ş 2)

Hatem'in şiirlerinin mahallîleşme sürecinden etkilenmiş olduğu, sadece şarkı gibi Divan edebiyatına yeni giren nazım şekillerininin kullanılmasında değil, şairin yerli unsurlara yer vermesinde de görülüyor. Babasının şiirlerinde olduğu gibi, Hatem'in şiirlerinde de, mahallî sözcükler ve yer adları bulunmaktadır. Aşağıdaki beytler, özellikle Aksaray, Beşiktaş, Çatalçeşme, Çubuklubahçe gibi İstanbul semtlerinin isimlerine sıkça rastlandığını göstermekte:

Yem-i 'işretde mevc-i gam kenâr çizdikçe sarılsam
O tıflı bindirüp bir çifteye dönsem Beşiktaş'a (G 113/3)

Nihâli dûz-i kilik-i vâdî-yi güftârımız Hâtem
Sıtâbul'in Çubuklubagçesi gibi temâşâdır (G 26 /8)

Çünkü cenâb-ı şeyh Çatalçeşmdi imiş
İtsün üzüm kızını Sıtâbulun iltihâb (G 5/9)

Sıtâbulun hayâle sahn-ı kâgir-hanesi gelmez
Gözünde Aksaray'dır 'âlem erbâb-ı temâşânun (K 2/379)

Sonuç

17. ve 18. yüzyıl Bosnalı Divan şairlerinin şiirlerinde gördüğümüz örneklerden yola çıkarak, Osmanlı edebiyatında mahallî konuların ve Tükçe deyim ve sözlerinin kullanılmasyla ortaya çıkan bir süreç olarak değerlendirilen mahallîleşme'nin İmparatorluğun batı hatlarına kadar yayıldığını söylemek mümkündür. Her ne kadar Osmanlı İmparatorluğu çok dil, kültür ve ırk barındıran bir devlet olsa da Divan şiirinin gelişmesinde bir bütünlük görülebilir. Mahallîleşme süreci, Bosnalı Divan şairleri dahil olmak üzere, Osmanlı İmparatorluğunun farklı bölgelerinden gelen şairlerde görülmektedir. Çoğu kaynakta mahallîleşme'nin en bellibaşlı temsilcisi olarak gösterilen Sâbit'in yanı sıra Mezâkî, Osman Şehdî ve Hâtem'in eserleri, yerel konu, nazım şekli ve deyimleri kullanmaları, yerel olay ve yer adlarına gönderme yapmaları, Bosnalı şairlerin çağdaşları olan diğer Osmanlı şairlerinden uzak kalmadıklarına işaret

ediyor. Bundan ötürü, Osmanlı edebiyatında aktüel olan edebî süreçlerden haberdar olan ve bu süreçlerin içinde yer alan farklı kökenlerden şairlerin edebî ürünleri, Osmanlı şiirinin bir bütün olarak algılanabileceğini göstermektedir.

KAYNAKLAR

ANDREWS, Walter G. (2000). *Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı*. çev.Tansel Güney. İstanbul: İletişim Yayınları.

AVŞAR, Ziya. (2009). “Gölge Avıyla Boşalan bir Sadak: Mahallîleşme”. *Turkish Studies*. Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. Volume 4/5 Summer 2009. ss.19-33.

AYNUR, Hatice. (2009). “Türkî-i Basît Hareketini Yeniden Düşünmek”. *Turkish Studies*. Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. Volume 4/5 Summer 2009. ss. 34-59.

BAYINDIR, Şeyda. (2008). *Şehdî Divanı*, Yayınlanmamış master tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BİLKAN, Ali Fuat. (2007) “Mahallî Üslup”. *Türk Edebiyatı Tarihi*. Edit.T.S. Halman. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı. ss.282-284.

DEMİREL, Şener. (2009). “XVII. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinin Anlam Boyutunda Meydana Gelen Üslup Hareketleri: Klasik Üslup- Sebki Hindî- Hikemî Tarz- Mahallîleşme” *Turkish Studies* Volume 4/2 Winter 2009.ss 279-306.

KADRIĆ, Adnan. (2006) *Lingvostilistička analiza pjesničkog stvaralaštva Sabita Alaudina Bošnjaka*. Yayınlanmamış doktora tezi, Saraybosna Üniversitesi.

KARACAN, Turgut. (1991). *Bosnalı Alaeddin Sabit- Dîvân*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 1991.279-306.

KÖPRÜLÜ, Fuat. (1921). “ Millî Edebiyatın İlk Mübeşşirleri”. *Tevhîd-Efkâr Gazetesi*.

KÖPRÜLÜ, Fuat. (1928). *Millî Edebiyatın İlk Mübeşşirleri ve Divân-ı Türkî Basit*. İstanbul, Devlet Matbaası.

MERMER, Ahmet. (1991). *Mezâkî: Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 1991.

MERMER, Ahmet. (2009). “Türkî-i Basît’e Yeni Bir Bakış”. *Turkish Studies*. Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. Volume 4/5 Summer 2009. ss. 262-278.

RAMIĆ, Alena. “Simboli i motivi u gazelima Fevzije Mostraca na turskom jeziku”. *Beharistan Dergisi*. Nisan 2004, S. 12, ss.93-100.

VARIŞOĞLU, Mehmet Celâl. (1997). Hatem: Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Divanı’nın Tenkitli Metni ve İncelemesi, Yayımlanmamış master tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.